

INDIEN E

SERAIKELLA **En maskelandsby i Indien**

*Indsamlet af Niels Roed Sørensen i 1985-1986.
Etableret af Vibeke Asmussen og Niels Roed Sørensen 1991.
Revideret 2001-2002 af Peter Bjerregaard.*

Seneste opdatering: august 2018

Hent den nyeste version af denne samlingstekst og en liste over
samlingens genstande på unescosamlingerne.dk

Lærervejledning	2
Geografi, historie og befolkning.....	6
Chhaudansens historie	11
Sri Kedar-truppen.....	13
Sahu-'storfamilien'	15
Oversigt over kasterne i Seraikella.....	18
Sumit holder Ganesh-puja	19

Lærervejledning

Unesco-samlingen fra Seraikella blev oprindeligt etableret af Niels Roed Sørensen i 1991 på baggrund af indsamlinger foretaget i 1988. I 2002 er samlingen blevet revideret på baggrund af indsamlinger foretaget af Hans-Christian Jacobsen og Peter Bjerregaard i 2000 – med stor hjælp fra Prakash og Malay Sahu.

Overordnet er det denne samplings mål at belyse **to temaer**. For det første, viser den vigtige dele af **dagligdagen i en by på landet i Indien**. På trods af regionale forskelle, er der også store ligheder i den måde hverdagen leves på rundt om på landet i Indien. Disse ligheder angår økonomiske forhold, forholdet mellem forskellige kaster, betydningen af hinduismen i dagligdagen, beklædning m.v. Derfor kan denne samling anvendes som en generel beskrivelse af livet på landet i Indien.

Det andet overordnede tema i samlingen er **chhau dansen i Seraikella**. Chhau dansen har og har haft stor betydning for befolkningen i Seraikella, både hvad angår forholdet mellem folk i byen og byens forhold til dens omverden. Derfor kan man heller ikke beskrive Seraikella uden at lægge stor vægt på byens dans. Chhau dansen berører desuden temaer som dans, teater, musik m.v. som også er kendte herhjemme - så samlingen kan udover det regionale også bruges til at diskutere mere universelle temaer såsom: hvordan stemninger og følelser kan se ud i masker og bevægelse, og hvordan dans, drama og ritualer kan beskrive fænomener, vi ikke er opmærksomme på i vores dagligdag.

Materialerne

Indien E består - som alle andre Unesco-samlinger - af en stor mængde forskellige materialer. Det kan være svært at danne sig et overblik over hele samlingen og dens anvendelsesmuligheder. Men lad os starte med en generel oversigt:

Materialer i Indien E:

- *Litteratur*
- *Bøger*
- *Tidsskrifter*
- *Web-sider*
- *AV*
- *5 billedserier på DVD*
- *Musik CD*
- *3 film på DVD*
- *Tekster (3 generelle og 4 tematekster)*
- *Påklædningsanvisninger med fotos (i lånermappen og i gråt ringbind i kasse 3)*
- *Tekstmappe*
- *Genstande, ca. 250 stk.*

Hjørnestenen i samlingen er genstandene. Genstandene kan deles op i følgende underkategorier:

- *Husgeråd og redskaber*
- *Hygiejne og personlige effekter*

- *Tøj*
- *Skole*
- *Leg og fritid*
- *Religion*
- *Chhaudansen*

Dermed dækker genstandene livet i Seraikella bredt. Derfor er det også op til brugeren at vælge ud i, hvilke genstande man ønsker at anvende, da man sagtens kan anvende samlingen uden at anvende alle genstandene.

Vi går naturligvis ud fra, at alle genstandene bliver brugt med omtanke, så samlingen forlader brugeren i samme stand, som den ankom. Men det betyder ikke, at genstandene kun er til udstilling. Ideen ved Unesco-samlingerne er, at man ikke kan læse sig til alt – ved at se "fremmede" genstande i brug eller ved selv at bruge dem, opstår der ofte refleksioner over de vilkår af forskelle og ligheder mennesker lever under rundt om på Jorden. Derfor: brug genstandene, men med omtanke. I visse tilfælde kan det være en ide selv at kopiere genstandene, hvis man ønsker at anvende dem.

Teksterne i Indien E er delt op i to kategorier - generelle tekster og tematekster.

Generelle tekster:

Generel introduktion

Sahu storfamilien

Chhaudansens historie

Kasteoversigt

Tematekster:

Ganesh-puja

Sri Kedar truppen

Cricket

De generelle tekster er tekster, man bør gå igennem. Disse tekster handler om livet i Seraikella generelt og om chhaudansens betydning i byen. Temateksterne retter sig mere mod forskellige typer anvendelse af samlingen. Disse tekster indeholder ekstra oplysninger om specifikke emner eller anvisninger i, hvordan man kan anvende bestemte typer af genstandene.

Derudover indeholder tekstmapperne specifikke oplysninger, som ikke er inkluderet i de andre typer tekster. Her finder man f.eks. et kort over Sahu-familiens hus, indiske pengesedler, anvisninger i at iføre sig sari m.v. Det er op til brugeren selv at gå disse mapper igennem (efter at have læst de andre tekster) for at se hvad der kunne være relevant at anvende.

Da tekster i sig selv kun kan give et lille billede af livet i Seraikella, er der vedlagt et omfattende AV-materiale til samlingen for at sætte lyd og billeder på byen. Som ved genstande og tekster gælder det, at AV-materialet er så stort, at brugeren selv bør vælge ud ved starten, hvilke billedserier, film m.v. der kan være relevante for brugen af samlingen.

Billedserierne giver indblik både i hverdagslivet i Seraikella samt i chhaudansen og de store forårsritualer, chhaudansen er knyttet til. Ud over at sætte billeder på mange af oplysningerne i teksterne, indeholder teksterne til billedserierne mange nye oplysninger. Teksten til hver serie indledes med en kort introduktion, så brugeren hurtigt kan vælge hvilke serier, han/hun vil bruge.

Der er tre film i samlingen. To af dem er lavet af Niels Roed Sørensen, som stod for den oprindelige Seraikella-samling. "Maskemageren i Seraikella" (1972) handler om den nu afdøde maskemager Mahapatra. Filmen følger Mahapatra og fortæller om, hvordan maskerne bliver lavet og om betydningen af deres udformning. "Seraikella - en by ved en flod" (1993) er et filmportræt af Seraikella. Filmen er uden speak, men tager os gennem byen i billeder og lyd.

I foråret 2002 dækkede et filmhold fra Moesgaard forårsritualerne i Seraikella. Projektet blev aldrig færdigt, da vi ikke opnåede midler til at redigere det store materiale. Vi har dog valgt at vedlægge en præsentationsfilm "I Selskab med Guder", der viser 5 minutters præsentationer af de tre film, der skulle være kommet ud af projektet.

Endelig findes der musik cd'er i samlingen. Disse cd'er giver eksempler både på klassisk indisk musik, chhaumusik og moderne filmmusik.

Brugen af samlingen

De virkelige eksperter i brugen af Unesco-samlingerne er brugerne. Det er brugerne og ikke de etnografer, der har lavet samlingerne, der har erfaring med at anvende genstande i undervisning. Derfor vil vi heller ikke i denne lærervejledning komme med udførlige anvisninger i anvendelsen af samlingen.

Men vi vil dog give nogle overordnede ideer:

Som nævnt er ideen, at genstandene skal bruges. Dette kan gøres på mange måder. Ud over at anvende husgeråd og redskaber til madlavning m.v. kan genstandene bruges i den daglige undervisning i klassen. Således kan skolebøgerne med fordel anvendes i matematik, engelsk m.v. Skolebøgerne vil indeholde temaer, der kan genkendes fra den hjemlige undervisning, men det vil falde i øjnene, at bøgerne er bygget anderledes op, end vi er vant til herhjemme, og at man finder fag, som "Moral Virtues", der ikke er en del af det sædvanlige skema herhjemme.

Nogle af genstandene er grupperet til en bestemt funktion. F.eks. kan de religiøse genstande anvendes til at opstille en ceremoni (puja) som beskrevet i temateksten "Sumit holder Ganesh-puja". Her er det meningen, at man anvender røgelsespinde, kamferterninger m.v. Men anvend disse ting i begrænset omfang, så der også er til de næste brugere.

Endelig er der genstandene til chhaudansen. I samlingen findes dragter til dansene "Radha-Krishna", "Spøgelset" og "Tigeren". Det er ikke intentionen, at eleverne skal kunne udføre disse danse, som de ser ud i Seraikella. Som det bliver nævnt flere gange i teksterne, er et af de afgørende elementer i dansene fra Seraikella, at man skal kunne gengive genkendelige følelser og figurer. "Radha-Krishna" er en kærlighedsdans, "Spøgelset" er en komisk figur og "Tigeren" prøver at

gengive en tigers naturlige bevægelser. Der findes en påklædningsinstruktion i den grå mappe (fotomappe) i kasse 3 med fotos af trinene i påklædningen samt skriftlig instruktion. Sidstnævnte findes også i lånermappens kapitel 6 – aktiviteter.

Med udgangspunkt i disse temaer (eller andre temaer I selv finder på) vil vi opfordre til at eleverne laver deres egne danse, hvor de prøver at gengive de nævnte følelser og figurer. Man kan evt. udvide dette og lave sine egne masker med andre udtryk og figurer, som kan anvendes i andre danse. Hvis man ønsker at holde fast i det indiske tema, kan man udvælge episoder fra Ramayana (IN.E 173) eller Mahabarata (IN.E 262) som udgangspunkt for dansene.

Vi håber, I får glæde af samlingen! For at kunne gøre den bedre, vil vi opfordre alle brugerne til at vedlægge gode ideer samt evt. forslag til forbedringer af samlingen bagerst i lånermappen og udfylde det vedlagte evalueringsskema.

Geografi, historie og befolkning

Geografi og klima

Seraikella ligger i det nordøstlige Indien, i delstaten Jharkhand. Hvis man skal finde Seraikella på et kort, er det nemmeste først at finde den nærmeste storby, Jamshedpur, som ligger ca. 300 km vest for Calcutta. På et godt Indienskort, kan man finde Seraikella lige sydvest for Jamshedpur.

Området omkring Seraikella er højslette med enkelte små bjerge. Byen er omgivet af små rismarker. Syd for byen løber floden Kharkai, som har stor betydning for byens indbyggere. Det er her de fleste bader og vasker deres tøj, foruden man henter sten og ler til bygning af huse m.v.

Mineraler

Seraikella ligger i et område, der er meget rigt på mineraler. De nærmeste storbyer Jamshedpur og Tatanagar (der er vokset sammen til én stor by) er etableret af den store industrimand, Jamshed D. Tata, som opkaldte de to byer efter sig selv. Jamshed D. Tata valgte at placere en væsentlig del af sine fabrikker i området, fordi man her både finder kul og jern samt mineraler til udvinding af glas.

På grund af de store stål- og jernindustrier er området omkring Jamshedpur og Tatanagar præget af forurening. Lige udenfor Jamshedpur ligger der store bjerge af det kulagtige slagter, som er et affaldsprodukt fra stålproduktionen.

Når man kommer ud til Seraikella, er man væk fra den store industri, men mange folk fra Seraikella arbejder på fabrikker i Jamshedpur, Tatanagar og Raurkella mod nordvest.

Klima

Man siger området har fem årstider: forår (ca. 15/2-15/4), sommer (ca. 15/4-15/6), monsun (ca. 15/6-15/8), efterår (ca. 15/8-1/11) og vinter (ca. 1/11-15/2). Der er stor forskel på årstiderne. Sommeren er som regel tør og varm med temperaturer på op til 45 °C, mens vinteren kan være temmelig kold med temperaturer ned til omkring frysepunktet.

Sommeren er så varm at livet i byen ofte går i stå, fordi ingen kan holde til at lave noget. Når sommeren er på sit højeste, søger de fleste ind i skyggen i deres huse om dagen, og er kun ude tidligt om morgenen og om aftenen. Sommeren bliver brat afbrudt af monsunen, den indiske regntid, som er varm og meget fugtig. Det regner ikke konstant under regntiden, men der kommer gerne et eller to voldsomme regnskyl i løbet af dagen og ofte er der også voldsomme tordenbyger om natten. Monsunen er en befrielse efter den tørre og varme sommer, og regnen er helt afgørende for høsten. Men monsunen kan også være farlig. I Orissa, som ligger lige syd for Seraikella, har man flere gange oplevet store oversvømmelser og tyfoner i forbindelse med regntiden.

Byens historie

Området omkring Seraikella var oprindeligt beboet af ikke-hinduistiske stammefolk. Man ved ikke meget om, hvordan stammefolkene har levet, men der går flere overleveringer om dem i byen.

Oprindelsesmyter

En historie fortæller, at der fandtes to stammer i området, bhuyan og oraon, som kæmpede om magten. En gang inviterede bhuyan-stammen sine fjender til en stor fest for at de to grupper skulle slutte fred. Oraon'erne mødte op til festen, men hvad de ikke vidste var, at maden var forgiftet med et sovemiddel. Derfor faldt alle oraon'erne i søvn efter middagen og bhuyanerne kunne slå dem ihjel og blive eneherkere i området.

Men bhuyan'erne havde problemer med at kontrollere området, fordi de ikke kunne ride på heste. Hver gang de satte sig op på en hest vendte de i den gale retning. Derfor bestemte de sig for, at de første fremmede der kom til området, som kunne ride på heste, skulle gøres til konger. Da rajputterne (den nuværende kongekaste) dukkede op og viste sig at være dygtige ryttere, blev de derfor kronet til konger af bhuyanerne.

Historier som denne, som der fortælles flere af i området, skal dog ikke forstås som historiske kendsgerninger. De fungerer nærmere til at forklare, hvorfor stammebefolkningen måtte forlade området og den nuværende kongefamilie fik sin magt.

Kongefamilien og forholdet til briterne

Den nuværende kongeslægt, Singh Deo, siges at være kommet til området omkring 1205. Til at administrere det nye kongedømme hentede Singh Deo'erne en del hinduistiske kaster fra Orissa. Dette omfattede blandt andet brahminere, lærere og soldater, der var direkte tilknyttet hoffet, men også forskellige håndværkskaster, som var afgørende for at drive kongedømmet.

Kongedømmet blev nu etableret som et feudalsamfund, hvor befolkningen dyrkede jorden for kongen, som derefter fordelte høsten efter bestemte aftaler. Det var også kongefamilien, der drev byens skoler, byggede og vedligeholdte offentlige bygninger og sørgede for at byens mange templer fungerede.

Kongen af Seraikella lå ofte i krig med de omkringliggende kongedømmer. Derfor var det også afgørende for ham at have en stor stående hær. Fra 1700-tallet begyndte den britiske kolonimagt også at udkæmpe flere kampe med oprørsgrupper i Cuttack i Orissa. Briterne havde base i Calcutta og for at sikre sig adgang til Cuttack foreslog de i 1823 kongen af Seraikella at yde ham beskyttelse mod at han forholdt sig neutral i briternes kamp mod oprørsgrupperne. Dette indvilgede kongen i.

Det gode forhold til briterne skabte ro i Seraikella, hvilket blandt andet betød at soldaterne begyndte at udvikle deres selvforsvarsteknikker i mere og mere kunstnerisk retning, når de ikke længere skulle i krig. Desuden blev der åbnet for kongefamiliens kontakt til den store omverden gennem de britiske "venner". Men samtidig overtog briterne mere og mere af magten i Seraikella, så kongefamilien efterhånden mistede sin politiske og økonomiske magt.

Uafhængigheden og tilknytningen til Bihar

I tiden efter første verdenskrig begyndte mange af de europæiske kolonier rundt om i verden at løsrive sig fra deres koloniherrer – således også Indien. Størstedelen af befolkningen i det land, som havde været en af briternes vigtigste kolonier, ønskede selvbestemmelse.

Uafhængigheden kom dog ikke før efter anden verdenskrig, i 1947. For kongemagten i Seraikella betød uafhængigheden, at deres position blev endnu mere svækket. Indførelsen af demokrati i Indien betød, at de mange små og store kongedømmer rundt om i landet måtte afgive en stor del af deres ejendomme til staten.

Efter uafhængigheden blev Seraikella lagt under delstaten Bihar. Bihar er en af Indiens fattigste stater, og befolkningen i Seraikella har siden sammenlægningen beklaget sig over at være blevet en del af denne stat. Man føler sig mere knyttet til Orissa mod syd, som man anser for at være mere kultiveret og civiliseret end det fattige og korrupte Bihar. Derfor mente de fleste folk i Seraikella, at området burde være en del af Orissa.

Efter delstatsvalget i 2000 blev det bestemt, at de mange stammefolk i det sydlige Bihar skulle have deres egen delstat, Jharkhand. Derfor er Seraikella nu officielt en del af denne stat, som er så ny, at den endnu kun kan findes på de færreste Indienskort.

Befolkningen

Selv om Seraikella kun er på størrelse med en mindre dansk landsby, bor der omkring 10.000 mennesker i byen. De fleste er hinduer, men der bor også ca. 500 muslimer i byen.

Kasterne

Som overalt i Indien er befolkningen delt op i kaster. Kastesystemet er en opdeling af befolkningen på baggrund af deres erhverv. Samtidig rangordner kasterne befolkningen i høje og lave kaster. Hvis man kommer fra en høj kaste, bliver man anset for at være "renere", end folk fra lavere kaster, og det bliver derfor også forventet, at man fører et mere rent liv. At leve et rent liv betyder blandt andet, at man beder meget, at man ikke drikker spiritus og ryger, at man lever strengt vegetarisk og at man kender til hinduistisk filosofi. Folk fra de laveste kaster anses derimod for at være "urene", og kan derfor udføre opgaver som at slagte dyr, rense toiletter m.v., der anses for at være beskidte aktiviteter.

De højeste kaster i Seraikella er brahminerne og de kongelige, mens de laveste kaster er grovsmedene, vaskerne og barbererne. Desuden findes der kasteløse grupper, de såkaldte harijans. Disse grupper består blandt andet af fiskere (der rører ved døde dyr), dem der fjerner huder fra døde dyr (det er traditionelt også denne gruppe, der spiller trommer, som jo blandt andet består af skind fra døde dyr) og dem der fjerner toiletaffald.

Mens det overordnede hierarki med brahminer øverst og kasteløse nederst går igen over det meste af Indien, varierer antallet og typen af kaster fra sted til sted. I

oversigten over kasterne i Seraikella kan man se, at kasteopdelingen bærer stærkt præg af at byen har været et kongedømme. Mange af de højeste kaster har oprindeligt arbejdet for kongefamilien, men har i dag fundet andre erhverv.

Selv om en stor del af befolkningen i Seraikella i dag arbejder i erhverv, der ligger udenfor deres kaste, har kasterne stadig væk stor betydning for den måde, man omgås hinanden på i byen. Når man gifter sig, skal man gifte sig indenfor sin egen kaste, og generelt bliver folk af høj kaste behandlet med respekt af andre. Kasterne siger således ikke noget om hvor rige folk er, men udelukkende om hvilken anseelse de har i byen. Ofte er brahminerne for eksempel fattige, fordi de ikke må lave forretninger, mens vinhandlere og busejere, der er af lavere kaste, tjener forholdsvis mange penge.

Stammefolkene

Landsbyerne rundt om Seraikella er fortrinsvis beboede af de stammefolk, der oprindeligt boede i området. Stammefolkene, *adivasierne*, lever et anderledes liv, end hinduerne i Seraikella. Selv om adivasierne har optaget den hinduistiske religion, tilbeder de også en lang række lokale guder. De lokale guder anses ofte for at bo i den omgivende natur – i træer, bjerge, floder m.v.

Desuden har adivasierne en mere frigjort livsstil end folk i byen. Hvor bybefolkningen stort set aldrig danser offentligt (ud over i forbindelse med chhaudansen) og heller ikke drikker alkohol, afholder man ofte fester i landsbyerne, hvor man danser og drikker til den lyse morgen.

Det meste af tiden holder adivasierne sig ude i deres landsbyer, men hver fredag kommer de til Seraikella for at sælge grøntsager, flettede kurve, naturmedicin og andre varer på det ugentlige marked, *hat*.

Stammefolkene og de kasteløse (harijans) har gennem tiden levet under meget ringe vilkår. For at udbedre dette har indiske regeringer indført særlige regler for de såkaldte Scheduled Tribes and Castes. Der er oprettet støtteordninger for unge stammefolk og kasteløse, så de kan få råd til at uddanne sig og dermed ikke være afhængig af de beskedne jobs, deres familier traditionelt har været beskæftiget med. I Seraikella skal den lokale repræsentant i delstatsregeringen desuden være adivasi, ligesom inspektørerne på flere af de lokale skoler skal være det.

Seraikella år 2000

På overfladen ser Seraikella ud til at leve det liv, den har levet i mange år. Men der er løbende sket mange forandringer i byen.

Nye muligheder

Efter oprettelsen af staten Jharkhand har befolkningen i Seraikella stor tiltro til, at forholdene i byen vil blive forbedret. Siden kongemagten mistede sin indflydelse i årene efter selvstændigheden i 1947 har byens infrastruktur kun fungeret mangelfuldt. Vejene omkring byen er ikke blevet vedligeholdt, elforsyningen har ikke fungeret og jobmulighederne er ikke blevet udviklet. Alt dette har man holdt delstatsregeringen i Bihar ansvarlig for; regeringen har hverken haft midler eller vilje

til at ændre på tingenes tilstand, og desuden har ingen interesseret for Seraikella, som lå langt væk fra hovedstaden Patna(se kort).

Som en lille stat med store naturressourcer, har man tillid til, at den nye regering i Jharkhand kan rette op på disse problemer – og umiddelbart ser udviklingen da også ud til at gå i den rigtige retning. Kort tid efter statens oprettelse blev der lavet planer for reparationer af vejen mellem Jamshedpur og Seraikella, og desuden er der lavet planer for en ny bro over Kharkai-floden, som skal forbinde Seraikella med byens store opland mod syd.

I foråret 2002 var elforsyningen ligeså ustabil som altid, men mange af byens indbyggere påstår, at der har været forbedringer, og de regner med at forbedringerne for alvor slår til i den kommende tid. Dette er også nødvendigt, hvis de kommende generationer i Seraikella skal have en chance for at kunne følge med de store byer. Hvis strømmen går hver aften, kan skoleeleverne ikke læse deres lektier, og man vil heller ikke have en chance for at lære at anvende computere og IT, som er afgørende for at kunne læse på en videregående uddannelse.

Mens områdets muligheder for at følge med udviklingen i byerne stadig er usikker, har oprettelsen af Jharkhand betydet, at der er etableret en række nye jobs i byen. Seraikella har overtaget en række nye administrative opgaver. De nye jobs omfatter velkendte opgaver som politiinspektører, skolelærere, kontorarbejdere ved den lokale retsbygning m.v. De højeste af disse nye stillinger bliver besat af folk udefra, der er udstationeret af delstatsregeringen, mens de mere "normale" stillinger som kontorfunktionærer m.v. bliver søgt af lokale. Dette betyder, at der er flere jobs de lokale, der har læst på college, og at der skal oprettes funktioner, der svarer til hvad tilflytterne er vant til fra de storbyer, de kommer fra.

Chhaudansens historie

De tidligste danse

Stammedansene

De ældste dansere i Seraikella fortæller, at der har eksisteret danse i Seraikella lige så længe, der har boet mennesker i området – d.v.s. i omkring 800 år. De oprindelige stammefolk var jægere, og de lavede danse, hvor de efterlignede de dyr, der omgav dem. De efterlignede tigreren, elefanten, hjorten o.s.v. Sandsynligvis har de brugt masker af blade til at skjule ansigtet i.

Hinduistiske temaer

Da kongefamilien kom til området hentede de mange hinduistiske kaster til Seraikella (se generel tekst: Byens historie). Den hinduistiske befolkning tog de mange myter og fortællinger om hinduistiske guder med sig, og begyndte at komponere gruppedanse over disse temaer.

Kasterne boede i hver deres område af byen og i hvert kvarter blev der oprettet en *akhara*. En *akhara* er et sted, hvor man mødes for at træne dans. I *akhara*en blev de unge mænd fra kvarteret oplært i dansene og musikken af de ældre mænd. Den bedste af de gamle dansere og musikere blev kaldt *ustad*, lærermesteren.

Hvert år, i forbindelse med forårsritualerne, blev der arrangeret en stor dansefestival, hvor der både deltog trupper fra Seraikella og fra de omgivende landsbyer. Til dansefestivalen skulle de forskellige *akhara*er kæmpe mod hinanden i en stor dansekonkurrence. Konkurrencen foregik i paladsgården og hele byens befolkning mødte spændte op for at se, hvordan det gik deres *akhara*. Kongen var dommer i konkurrencen, og hvert år kunne han således udnævne den bedste *akhara*, som var hævet over de andre indtil næste år.

Soldaternes danse

Samtidig med at de hinduistiske kaster indførte nye temaer, blev der udviklet en anden type dans i soldaternes træningslejr. Soldaterne begyndte at udvikle deres selvforsvarsteknikker med sværd og skjold, så de blev mere og mere elegante og til sidst blev til en egentlig dans. Denne dans blev kaldt for *pari-kandha* – *pari* betyder skjold og *kandha* betyder sværd.

Når soldaterne optrådte med *parikhanda*-dansene, bar de store papmachemasker, der forestillede dyr. Maskerne havde en stor åben mund, som danserne kiggede ud af. Derfor blev de også kaldt *hama patia*, åben mund.

Kongefamilien ændrer dansen

Indtil 1930'erne havde kongefamilien ikke deltaget aktivt i *chhau*-dansens. Men da Adit Pratap Singh Deo i 1930 blev udnævnt til konge, indførte han som noget nyt ministerier, og hans bror, Bijay Pratap Singh Deo, blev udnævnt til kulturminister.

Sammen med de bedste lokale dansere og musikere satte Bijay Pratap sig for at skabe en ny dans, der skulle svare til de største klassiske indiske danse, og også gerne falde i det rige Europas smag.

Indtil han blev kulturminister i Seraikella, havde Bijay Pratap boet i Calcutta, hvor han studerede på universitetet. Det første han gjorde, da han kom til Seraikella, var derfor at tage rundt til alle de forskellige trupper i området for at se de forskellige danse. Han samlede alle de bedste dansere og musikere og begyndte sammen med dem at udvikle en ny dans.

Den nye dans blandede elementer fra de gamle efterligninger af dyrenes bevægelser, hinduernes danse om deres guder og soldaternes selvforsvarsteknikker og føjede nye ting til. Mens han boede i Calcutta var Bijay Pratap blevet meget glad for vestlig ballet. Derfor tilførte han den nye dans i Seraikella mange elementer fra balletten. Hvor parikandha dansen var meget voldsom blev den nye dans meget yndefuld.

Dette kunne man også se på de nye masker. Sammen med maskemageren Mahapatra udviklede kong Adit og Prins Bijay en helt ny type masker – de masker man kender fra Seraikella i dag. De gamle masker havde blot forestillet et bestemt dyr, men de nye masker forestillede både dyr, natur (Havet, Månen, Floden) og de mange forskellige guder. Og samtidig skulle maskerne nu gengive bestemte udtryk. Man skulle kunne se på masken om figuren var glad, ked af det, forelsket, sur o.s.v.

Chhaudansen bliver populær

Den nye dans i Seraikella blev kaldt Seraikella chhau, og den blev hurtigt meget populær i området. Allerede få år efter Bijay havde grundlagt den nye dans tog den kongelige trup på deres første Indiens-turne. Og allerede året efter, i 1938, tog truppen på turne i Europa.

Kedar Nath Sahu, Guruji, var kun 12 år dengang, men alligevel kom han med på turneen. Han kan fortælle, hvordan alle i truppen blev forfærdede, da de skulle ud at sejle. Ingen af truppens medlemmer havde set havet før, og nu skulle de sejle i tre uger for at komme til Europa. Men de blev en stor succes i Europa, hvor de blandt optrådte i Rom, Paris og London. Efter den tid begyndte folk rundt om i Indien at kende til Seraikella chhau.

I 1960'erne begyndte Seraikella også at få besøg af dansere fra Europa og USA, som havde hørt om dansen under besøg i New Delhi, Calcutta eller Bombay. Mange af dem blev så begejstrede for dansen, at de selv lærte nogle enkelte af de mange danse. Og nogle af dem arrangerede turneer for trupper fra Seraikella i Europa og USA.

Siden dengang har Seraikella løbende haft besøg af dansere fra hele verden og trupper fra byen har turneret verden rundt.

Sri Kedar-truppen

Maskedansen chhau er en central del af livet i Seraikella. Dansen har gjort byen berømt i hele Indien og dansere fra Indien og udlandet kommer ofte til byen for at lære den specielle dans. Så selv om Seraikella ligger langt ude på landet, er byen ikke isoleret fra omverdenen. Byens bedste dansere turnerer rundt i hele verden og underviser på danseskoler i de store byer Calcutta, Delhi og Bombay.

Desuden er dansen en vigtig del af forårsritualerne, *chaitra parva*. Forårsritualerne er årets største festival, hvor der går store optog gennem byen, og befolkningen ofrer geder, høns, ænder, blomster og frugt til guderne – og det er det eneste tidspunkt på året, hvor chhaudansen bliver fremført i Seraikella.

Sri Kedar centeret

Den mest kendte danser i Seraikella i dag er Kedar Nath Sahu, som de fleste i byen blot kender som Guruji. En guru er en læremester, der ikke blot anses for at være god til én ting, men ekspert i alle de ting, der har med dansen at gøre. Guruji er i dag (2002) sidst i 70'erne og danser ikke længere. Men da han var ung, dansede han i den kongelige trup, og siden da har han undervist rundt om i Indien og i USA og Europa.

Efter Guruji stoppede med at danse, startede han sin egen danseskole, Sri Kedar Art Centre. I starten var han selv lærer på centeret, men i dag har hans sønner, Malay og Nilay taget over. Malay underviser i dans, mens Nilay underviser i trommer.

Opvisningstruppen

Sri Kedar Art Centre har tre forskellige trupper. Den vigtigste trup er opvisningstruppen, som består af de dygtigste dansere. Flere af disse dansere har danset sammen i mange år, så de kender hinanden godt. Sri Kedar-truppen har været på turneer i Japan, Korea, Kina, Rusland, Indonesien, Bangladesh, Mongoliet, Pakistan, Frankrig, Italien, Danmark, USA, Mexico, Venezuela, Costa Rica, Columbia og Brasilien.

Opvisningstruppen øver kun når de skal optræde – d.v.s. når de skal på en turne og i den sidste måned inden den årlige dansefestival i Seraikella. I løbet af denne måned øver de hver aften fra omkring klokken 20 til 23. På det tidspunkt af året er det for varmt at træne om dagen, og desuden skal mange af danserne passe et job i løbet af dagen, så der er ikke tid til at danse før om aftenen.

Når truppen øver, kan man høre lyden fra trommerne i hele kvarteret, hvilket trækker mange folk til. De fleste indbyggere i Seraikella kender chhaudansene lige så godt som danserne gør, så når der bliver øvet kommer folk ofte for at kigge på og se om danserne gør det ordentligt.

Dreng- og pigetruppen

Ud over opvisningstruppen har Sri Kedar centeret to hold for børn – et for drenge og et for piger.

Traditionelt har piger ikke danset chhaudans, men for nogle år siden, startede Guruji et hold for små piger. Pigerne har holdt ved, og kommer og øver, når de har lavet en aftale med Guruji. Guruji underviser både pigerne i chhau og i de danse, der blev danset i Seraikella, inden man begyndte at danse chhaudans. Pigerne bruger mest dansen som en hobby. Selv om de er dygtige, vil ingen af dem blive medlem af opvisningstruppen, som kun er for mænd. Men måske kan nogle af dem arbejde videre med deres dans, hvis de engang skal studere i en af de store byer, hvor det er mere normalt at piger danser.

Drengeholdet på Sri Kedar centeret består fortrinsvis af drenge fra det kvarter, hvor Sahu-familien bor, kansari sahi. Men derudover kommer der også drenge fra landsbyerne omkring Seraikella, hvis forældre mener de har et talent, der skal bygges videre på. Da Guruji og Malay er meget anerkendte i hele området, henvender man sig ofte til deres trup, når man ønsker at udvikle en talentfuld danser. Drengene træner jævnligt under ledelse af enten Malay eller Nilay. Først lærer de nogle grundlæggende trin og danse, hvorefter man løbende bygger ovenpå, så de bedste til sidst bliver medlemmer af opvisningstruppen. At udvikle en god chhaudanser tager flere år, og hvis man vil være rigtig god, har man ikke tid til at have et normalt arbejde. Derfor er man afhængig af de få stipendier, der deles ud fra delstatsregeringen til særlig lovende kunstnere.

Dansefestivalen

Selv om mange mennesker i Seraikella beskæftiger sig med chhaudansen dagligt, bliver dansen kun opført én gang om året i byen. I forbindelse med de årlige forårsritualer i april, afholder man den store årlige dansefestival.

Oprindeligt blev dansefestivalen afholdt over fire dage i paladsgården, hvor alle de bedste dansere fra området kom for at optræde. Men efter den kongelige familie stoppede sit engagement i dansen, spredte dansefestivalen sig til flere forskellige steder. Befolkningen i byen kunne ikke blive enige om, hvem de skulle bakke op om, så i dag afholdes der tre forskellige festivaler i byen.

Festivalen i paladsgården afholdes stadigvæk, men arrangeres i dag ikke af kongefamilien, men af dansere fra landsbyerne og fra mindre dansetrupper i Seraikella. På fodboldbanen udenfor byen afholder Government Chhau Dance Centre deres festival, og endelig afholder Sri Kedar truppen deres festival på *Durga Mela* foran paladset.

Forberedelserne

Det er Malay Sahu, der står for at arrangere festivalen på Durga Mela. Der er mange ting der skal planlægges: der skal laves aftaler med landsbydansere, som gerne vil deltage; der skal samles penge ind til at dække udgifterne; der skal laves aftaler med de landsbykvinder, der skal bygge gulvet til dansescenen op; der skal bestilles udstyr til opbygning af scene og stole til publikum; der skal bestilles lyd- og lysudstyr, der skal skaffes mad og drikkevarer til danserne – og så skal der øves danse op.

Danserne er næsten mere nervøse for at optræde i Seraikella end for at optræde i udlandet. I udlandet ved folk ikke rigtig, hvordan dansene skal se ud, men i Seraikella kender folk hvert eneste lille trin, så her lægger de mærke til alle fejl. Derfor øver danserne hver aften de sidste 3-4 uger op til festivalen, og Malay prøver at lære hver enkelt danser at udføre alle trinene korrekt.

Sahu-'storfamilien'

Storfamilien

Sahu-familien bor i kvarteret vest for hovedgaden, ward nr. 5. Sahu-slægten tilhører Kansari-kasten, der efter traditionen arbejder med metalarbejde i sølv og guld samt bronze og andre legeringer. Dette håndværk er i dag stort set udkonkurreret af fabriksfremstillede varer, så nu arbejder de fleste folk fra Kansari-kasten indenfor andre erhverv.

Som de fleste andre i Seraikella bor Sahu-familien i en såkaldt "joint family", storfamilie, med Kedar Nath Sahu som overhoved. Kedar er født i 1924 og han har altid boet på dette sted i Seraikella. Foruden ejendommen i ward nr. 5 ejer familien lidt jord til risavl ca. 6 km. vest for byen i nærheden af en landsby, der beboes af Santhaler.

Sahu-storfamilien består i 2002 af Guruji, hans hustru Bhargabi og deres fem sønner med deres familier:

Prakash, 53 år, gift med Jotshana (svigerdatter, "bahu"), 45 år

Ajay, 50 år, gift med Sandeepi, 30 år

Bijay, 45 år, gift med Saraswati

Malay, 37 år

Nilay, 35 år

Prakash og Jotshanna's tre døtre *Jollie*, 23 år, *Sallie*, 21 år og *Sophie*, 16 år

Ajay og Sandeepi's datter *Tabli*, 12 år

Bijay og Saraswati's datter *Shivani*, 3 år

I et andet hus på ejendommen i ward nr. 5 bor Gurujs ældste brors søn med sin kone og to sønner. Alt i alt bor der altså 19 personer i storfamilien.

Ægteskab

Ud over medlemmerne i storfamilien har Guruji og Bhargabi tre døtre, der alle er blevet gift og nu bor hos deres mænds familier: Parvati, 45 år, Bibati, 36 år og "Baby", 30 år. Efter de er blevet giftet væk, besøger døtrene kun meget sjældent Seraikella.

Ægteskab indgås indenfor ens egen kaste, oftest med en familie fra Orissa. Der forekommer enkelte "forelskelses-ægteskaber", men det almindeligste er et arrangeret ægteskab, hvor forældrene til parret først mødes og forhandler om medgift, arrangement af bryllup, tidspunkt for bryllup m.v. I disse tilfælde ses brud og brudgom kun et par gange inden selve brylluppet.

Medgift betyder at brudens familie skal betale en pris til gommens familie. Det kan være i form af en motorcykel, bil, kontanter eller smykker - og gerne flere af delene på én gang. Desuden skal brudens familie betale for brylluppet som ofte er en bekostelig affære, da der kommer flere hundrede gæster, der alle skal bespises. Derfor er det også et problem for Sahu-familien at alle børnebørnene er piger. Det betyder nemlig, at familien nu kan se frem til at skulle gifte i hvert fald 5 piger væk – og foreløbig er der ingen drenge i den næste generation, så man kan få nye svigerdøtre og medgifter til familien.

Kvindernes hverdag

I storfamilien er dagens rutine den samme, koncentreret om måltiderne:

morgenmad kl. 9.30

frokost kl. 14.00

eftermiddagste kl. 16.30

middag kl. 21.30

Dagens rutine er for kvindernes vedkommende bestemt af madlavning og børnepasning. Derfor går kvinderne og de unge piger, der ikke længere går i skole også kun sjældent uden for husets rammer. Bortset fra enkelte familiebesøg, går kvinderne stort set kun uden for gårdmuren, når de skal hen til et tempel for at bede. Men der er masser af arbejde at lave derhjemme. Ved dagens 3 hovedmåltider serveres der altid nyfremstillede retter, baseret på de mange forskellige grøntsager, der er til rådighed. Desuden skal der laves friskbagte brød, chapati, eller friturekogte "dosas" (se "Seraikella-kogebogen").

Indiske måltider består af mange retter, som er tidskrævende at fremstille. Et Orissa-præget køkken er ikke så krydret som i mange andre indiske stater. Men der indgår altid "massala" i retterne og den proteinholdige linseret, "dhal", er en nødvendig del af måltidet. Netop brugen af linser og bønner gør kød næsten overflødig, men fisk og krebsdyr er almindelige ved frokosten.

Først og fremmest er det dog ris, der præger måltiderne. Risen er hjemmeavlet og hjemmeforarbejdet. Risens skaller fjernes dog nu til dags på en af de 9 el-drevne rismøller i byen. Den nyhøstede ris kaldes "paddy" og opbevares i store flettede beholdere. Da Sahu-familien ofte har gæster fra andre egne af Indien og fra udlandet, er måltiderne især morgenmaden præget af vestlig livsstil. Der serveres således æg, ristet brød og marmelade.

Mændenes hverdag

I modsætning til kvinderne foregår det meste af mændenes hverdag udenfor hjemmet. Prakash arbejder hver formiddag med at renskrive breve på skrivemaskine nede ved retsbygningen, Ajay arbejder som bygningskonstruktør, Bijay underviser i chhau på Government Chhau Dance Centre, Malay underviser i chhau på Sri Kedar Art Centre, mens Nilay ikke har noget fast job. Desuden tilbringer mændene en del tid på Daily Market. Dels står mændene for stort set alle indkøb, dels mødes de med venner på markedet, hvor de drikker te og snakker.

I hjemmet er det mændene der bestemmer. Det er helt i orden at mændene beder kvinderne og børnene om at udføre de fleste opgaver for sig: "Lav noget te", "Hent min neglerenser", "Sæt lige stolen derover, så jeg kan sidde i skyggen". Det er mændenes ret at kommandere på denne måde, og der er tilsyneladende ikke nogen, der tager det ilde op.

Når man spiser er det også mændene, der får serveret først. Da Sahu-familien er så stor, spiser hver kernefamilie for sig, så der er aldrig særlig mange der spiser ad gangen. Når mændene sidder og spiser, sidder flere af kvinderne ofte omkring spisestedet, og man diskuterer, hvad der er sket i løbet af dagen, og får planlagt kommende opgaver.

Huset

I Sahu-familiens huse foregår der løbende om- og tilbygninger. Tegninger viser, hvordan gamle og nye huse føjer sig ind i hinanden (se kort i tekstmappe, bk nr.26).

Det gamle lerhus (nr. 9-16) er det hus, Guruji blev født i. Her bor i dag Prakash og Ajay med deres familier. Hver familie har ca. 25 m² til rådighed. Det er meningen, at dette hus med tiden skal erstattes af et hus af beton.

Betonhuset (nr. 2-5) har fået en overetage, som bebos af Bijay og hans familie, mens Guruji og Bhargabi sover i stueetagen. I det store hus (nr. 34) bor guldsmeden med sin familie. Dette hus har også fået en overetage, som indtil videre kun anvendes, når der er gæster. De tre huse har fælles brønd, husalter og wc. Fiskedammen (nr. 29) er fælles for de omkringboende familier.

Da familien efterhånden er ved at være for stor til huset, er Malay og Nilay begyndt at bygge hver deres hus på den grund tæt på hjemmet, hvor Sri Kedar Art Centre hører til. Disse huse er endnu ikke færdige, men det er meningen, at Malay og Nilay skal flytte herover med deres familier, når de er blevet gift.

Oversigt over kasterne i Seraikella

I. De øverste lag

- 1) Brahminerne: en religiøs og kulturel elite. Må ikke selv dyrke deres jord.
- 2) Katriar eller Rajputs: den tidligere enevældige fyrstelige familie.
- 3) Mahanty: tidligere officerer i den kongelige hær.
- 4) Jyotihi: astrologer.
- 5) Hunj: medlemmer af fyrstefamilien, "zamindars".

II. De mellemste lag

- 6) Kandaih: oprindeligt kongehusets livvagter.
- 7) Kanduad: oprindeligt kongehusets tjenerstab.
- 8) Kandaik: oprindeligt kongehusets garde, portvagter.
- 9) Bonia: guldsmede.
- 10) Khadra: sølvmede.
- 11) Kansari: metalarbejdere.
- 12) Patra: silkevævere.
- 13) Teli: oliefremstillere.
- 14) Gudia: fremstiller slik og kager.
- 15) Goud: mælkehandlere
- 16) Sundhi: vin- og spiritushandlende.
- 17) Tamili: betelsælgere.
- 18) Darega: landbrugere.
- 19) Kurmi: landbrugere.
- 20) Kumhar: pottemagere.

III. Indvandrede kaster

- 21) Marwari: velhavende entreprenører og handlende. Driver ofte lastbil- og bustransport. Indvandret fra Rajasthan i det nordvestlige Indien omkring 1940'erne.
- 22) Muslimer: handlende, blandt andet fotoforretninger. Der findes ca. 200 muslimer i Seraikella, som har egen moske.

IV. Hinduistiske men "urørlige" kaster

- 23) Komar: grovsmede.
- 24) Dhobar: vaskemænd.
- 25) Bhandari: barberer.

V. Hinduistiske men kasteløse grupper, harijans

- a) Ghunig: fiskere, i kraft af deres arbejde rører de ved døde dyr.
- b) Mughhi: rengøringsfolk, blandt andet for syge og døende mennesker.
- c) Ghasi: rengøringsfolk, fjerner blandt andet affald fra toiletter.
- d) Dom: fjerner huder fra døde okser og bøfler. Fremstiller trommer til chhaudans.
- e) Mahali: kurvemagere.
- f) Tanti: vævere.

De kasteløse grupper bor ofte udenfor byen i landsbyer for sig selv.

Sumit holder Ganesh-puja

Selv om dagene i Seraikella ofte ligner hinanden, bliver den faste rytme brudt af større eller mindre festivaler til ære for de mange hinduistiske guder. Der går ikke en måned uden en festival. I løbet af et år afholdes der omkring 15 festivaler til ære for forskellige guder.

De største af festivalerne samler hele byens befolkning. Især Chaitra Parva i april, som afholdes til ære for Shiva, og Durga-puja, som afholdes til ære for gudinden Durga, i oktober trækker mange folk til.

Da de enkelte guder dækker hver deres område, går folk i Seraikella ikke lige meget op i hver eneste festival, *puja*: Saraswati er gudinde for visdom og Saraswati-puja er derfor særlig populær blandt skoleelever, Laksmi er gudinde for velstand og bliver derfor især tilbedt af byens handlende, Biskarma er gud for teknik og maskiner og bliver især tilbedt af mekanikere, ingeniører og folk med biler eller motorcykler o.s.v. En puja foregår på den måde, at dem der ønsker at afholde en puja samler penge ind i nabolaget til at opbygge et midlertidigt tempel og købe ris og søde sager til at dele ud som prasada, velsignet mad. På dagen for pujaen opstiller de deres tempel og uddeler prasada til de folk, der kommer forbi for at bede.

Drengen Sumit, der bor overfor Sahu-familien er særlig glad for guden Ganesh, og har bestemt sig for at holde Ganesh-puja

Sumit

Sumit er 10 år gammel. Selv om hans familie er brahminer, har de ikke mange penge, men dog penge nok til at Sumit kan få privatundervisning af en god lærer hver eftermiddag. Sumits forældre bor ikke i Seraikella. De er flyttet til en større by, hvor de arbejder. Derfor bor Sumit hos sine bedsteforældre og fasteren, der er omkring 20 år gammel.

Ganesh

Sumit er en glad dreng og hans yndlingsgud er Ganesh. Ganesh er guden med menneskekrop og elefanthoved. Myten fortæller at Shiva og Parvati engang fik en velskabt søn, Ganesh. Kort efter Ganesh' fødsel tog Shiva til Himalaya. En dag, mens Shiva var væk, skulle Parvati på et ærinde udenfor huset. Hun bad derfor sin unge søn om at passe på huset og ikke lukke nogen ind.

Mens Ganesh passede huset kom Shiva uanmeldt tilbage. Da han kom til sit hjem mødte han en ung mand, der holdt vagt foran huset. Shiva kunne ikke kende den unge mand, og Ganesh kunne heller ikke genkende sin egen far. Derfor afviste han, som han havde fået besked på, at lukke den fremmede ind. Shiva er kendt for sit iltre temperament, og da Ganesh ikke ville lukke ham ind i sit eget hus, blev han så rasende, at han tog et sværd og huggede hovedet af Ganesh.

Da Parvati kom hjem, så hun sin søn ligge udenfor huset, og blev naturligvis meget forfærdet. Da hun hørte Shiva forklare hvad der var hændt, blev hun rasende – det var deres egen søn, han havde slået ihjel! Parvati bød straks Shiva at gå ud og finde et nyt hoved til drengen. Han skulle tage hovedet fra det første væsen han mødte, der lå knælende med hovedet mod nord.

Shiva gik derfor ud for at finde et nyt hoved til sin søn. Det første væsen han fandt var en elefant. Derfor har Ganesh elefanhoved og barnekrop. Ganesh er kendt for at være meget klog, finurlig og legesyg. Han er altid i stand til at snyde andre. Desuden beskytter han kunstnere som dansere og musikere. Derfor er han også Sumits yndlingsgud.

Ganesh-puja

Sumit starter forberedelserne til sin Ganesh-puja nogle dage inden, den skal afholdes. Han går rundt til naboerne og samler penge ind de fleste giver ham små beløb med et smil – 1 rupee, 5 rupees, 10 rupees. Ligesom når de voksne holder de store festivaler, giver han alle dem, der giver penge en kvittering, hvor der står, hvor meget de har givet.

Tidligt om morgenen på selve dagen, går han på marked med sin faster. De køber alle de ting, der skal bruges til pujaen: små kager og slik, kokosnødder, blomster, røgelsespinde og rødt pulver. Derefter går de hjem og laver et lille tempel.

Templet består af et bord dækket af en stor baldakin. På bordet står der en plakat med Ganesh på. Da templet er færdig, får Sumit besøg af en præst. Han udfører en ceremoni til ære for Ganesh. Han tænder røgelsesterninger og –pinde, som bliver placeret i små stager foran Ganesh-billedet. Rundt om stagerne lægger han blomster og små stykker kokosnød. Det er alt sammen gaver til præsten.

Mens præsten stiller gaverne op læser han hellige vers op. Versene kalder på gudernes opmærksomhed, så de alle kan se, at Sumit holder puja for Ganesh. Han forklarer guderne, at pujaen er Sumits gave til Ganesh, og at Sumit beder Ganesh om beskyttelse. Da ceremonien er ved at være færdig giver præsten Sumit en lille kage og et mærke – en *tilak* – i panden, med det røde pulver, Sumit og hans faster købte på markedet om morgenen. Kagen kaldes *prasad*, hellig mad, mens mærket skal vise, at Sumit har modtaget gudernes velsignelse.

Efter præsten er gået, begynder børnene fra kvarteret at komme hen til Sumits puja. Sumit står foran det lille tempel og byder alle sammen velkommen. Børnene går hen til templet og hilser på Ganesh ved at lægge håndfladerne sammen og føre dem op til panden. Nogle af dem beder også en lille bøn til Ganesh. Når de har hilst på Ganesh, får de en lille kage og et stykke kokosnød af Sumit, og han giver dem et rødt mærke i panden, som det han selv har. Resten af dagen kommer der børn, der beder til Ganesh og får en *prasad*. Sidst på eftermiddagen pakker Sumit og hans mormor templet sammen. Blomsterne og resterne af kokosnødderne tager de med ned til floden, hvor de kaster dem ud i vandet som en gave til guderne.

Ganesh-puja er færdig for i år, men Sumit glæder sig allerede til at holde den igen næste år.